

Velika senčica (*Umbra krameri* Walbaum 1792) - - nova vrsta ribe v Sloveniji

Muddminow (*Umbra krameri* Walbaum 1792) -
- New Fish Species in Slovenia (Yugoslavia)

Meta Povž

Ključne besede: Pomurje, Mura, ribe, velika senčica, *Umbra krameri*, redka vrsta
Key words: Pomurje, Slovenia, Mura, fish, muddminow, *Umbra krameri*, rare species

IZVLEČEK

Leta 1981 je bila v slovenskih vodah prvič najdena velika senčica *Umbra krameri* Walbaum 1792, in sicer v mrtvici Kapitany lap pri Petišovcih na levem bregu reke Mure od izliva Ščavnice do madžarske meje. Zaradi redkosti te ribe v Evropi in verjetno tudi pri nas moramo proučiti njeno razširjenost v Sloveniji.

ABSTRACT

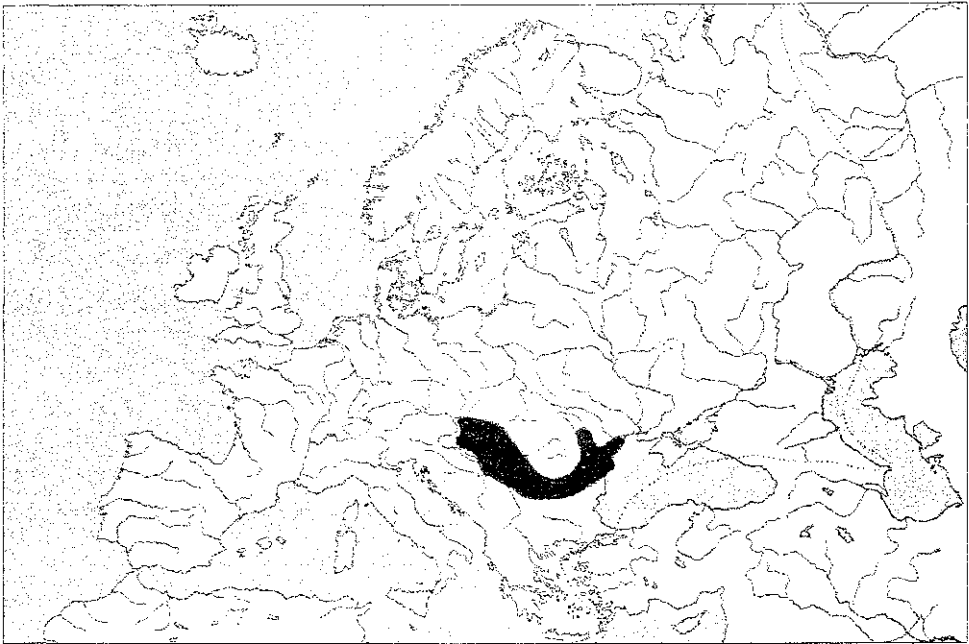
In 1981 the first locality of the Mudminow (*Umbra krameri* Walbaum 1792) was found in Slovenia. *U. krameri* lives in the oxbow lake Kapitany lap on the left bank of the Mura, from the place where the Ščavnica enters the Mura to the Hungarian border. Because the species is rare in Europe, its distribution in Slovenia should be examined.

1. SISTEMATSKA OPREDELITEV IN RAZŠIRJENOST

classis: Osteichthyes Goodrich 1909
ordo: Clupeiformes Berg 1940
subordo: Haplomi Boulenger 1904
familia: Umbridae Günther 1866
genus: *Umbra* Walbaum 1792
species: *Umbra krameri* Walbaum 1792

Sladkovodno ribo *Umbra krameri* Walbaum 1792 je prvič opisal MARSILIUS (1726) v delu Danubius Pannonico-Mysicus pod imenom *Gobius caninus*. Kasneje so evropsko umbro opisali tudi avtorji KRAMER (1756), GRONOVIVS (1763), GROSSINGER (1794), FITZINGER (1832), MILLER (1844) (povzeto po PAVLETIČEVI, 1954). Avtorja HECKEL in KNER (1858) navajata v svojem delu Die Süßwasserfische der Österreichischen Monarchie različna nahajališča v Avstriji in na Madžarskem, BANARESCU (1964) pa navaja nahajališča v spodnjem toku Donave in v njeni delti.

Evropsko umbro uvrščamo v posebno družino Umbridae, ki ima v Evropi en sam rod *Umbra* z edino predstavnico *Umbra krameri* Walbaum 1792. Živi v porečju Donave, Dnjestra in Pruta. Nahajališča so maloštevilna in med seboj popolnoma ločena (sl. 1).

Sl. 1: Areal velike senčice (*Umbra krameri*)

Fig. 1: Distribution of *Umbra krameri*

PAVLETIČEVA (1954) navaja za Jugoslavijo naslednja nahajališča:

- v Srbiji v stoječih vodah okoli Negotina,
- Surčin - poplavno območje Save okoli Zemuna,
- Lupoglav pri Božjakovini.

To so nahajališča, ki zvečine datirajo iz prejšnjega stoletja. Vprašljivo je, ali danes te vode sploh še obstajajo zaradi stalnih hidrogradenj, posebno v zadnjih desetletjih. Zato bi podatke treba preveriti in ponovno raziskati nahajališča te redke sladkovodne ribe.¹

V literaturi nismo zasledili podatka o nahajališču velike senčice v Sloveniji. Sicer smo našli v delu Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije (1976) podatek, da živi *Umbra krameri* v potokih v Krakovskem gozdu v jugovzhodni Sloveniji, vendar ni strokovno preverjen. Glede na življenjski prostor in pogoje obstaja možnost, da ta riba živi v potokih Krakovskega gozda.

¹ Ko je bil članek že oddan, je bilo odkrito v Pančevačkem ritu nahajališče velike senčice (Čakić & Hrstić, 1987).

Leta 1981 smo v okviru raziskovalne naloge Razširjenost, ogroženost in varstvo sladkovodnih rib Slovenije, ki jo financira Raziskovalna skupnost Slovenije, raziskovali sladkovodno ribjo favno reke Mure in njenih živih in mrtvih rokavov. Ribe smo lovili z električnim agregatom. Pri izlovu rib v mrtvici Kapitany lap pri Petišovcih na levem bregu Mure smo ulovili dva primerka sladkovodne ribe *Umbra krameri* Walbaum 1792, velikosti 5,5 in 9,5 cm. Primerkov je bilo več, vendar so pri zajemanju z mrežo ušli, ker je breg mrtvice močno zablaten in dostop do vode praktično ni mogoč.

Mrtvica Kapitany lap je že več desetletij popolnoma ločena od struge reke Mure. Z nasipom je razdeljena v večji in manjši del. Ribo *Umbra krameri* smo ujeli v manjšem delu, ki meri največ 100 m² in je globok 1,5 do 2 m. Dno je močno zablateno, poraslo z gostim vodnim rastlinjem. Temperatura vode v mrtvici je bila okoli 10-11°C. V večjem delu omenjene mrtvice ribe zaenkrat nismo našli. V spodnjem delu reke Mure na slovenski strani je od izliva reke Ščavnice do madžarske meje še 5-6 takih mrtvic, ki so že zelo dolgo popolnoma ločene od glavnega toka reke Mure, in po tej najdbi lahko sklepamo, da tudi v njih živi ta redka sladkovodna riba.

2. OPIS IN BIOLOGIJA EVROPSKE UMBRE (*Umbra krameri*)

D 3/12-15, A 2/5-7, P 1/10-13, V 1/5-6, sq 30-36

Umbra krameri je majhna, gospodarsko nepomembna riba, ki redkokdaj zraste do 17 cm (samica), samci pa so manjši. Živi v manjših jatah 5-6 osebkov, v hladnejših stoječih vodah, gosto zaraslih z rastlinjem, ali v čistih, nezaraslih vodah z blatnim dnom (LIBORSVARSKY, KUX, 1958).

Telo je sivo rjave barve, trebuh je svetlejši, pokrito je z velikimi luskami. Po telesu so temnejše pege brez vzorca. Vzdolž telesa poteka bočno svetlejša proga, riba nima pobočnice. Vse plavuti imajo konkavne robove, hrbtna pa je skoraj ravna. Na glavo odpade 1/4 telesne dolžine, premer očesa je do 1/4 glave. Usta so velika, rahlo nadstojna, v spodnji čeljusti ima številne zobe, v zgornji jih ni. *Umbra krameri* spolno dozori že v prvem letu življenja. Drsti se konec marca in aprila, samica odloži do 2000 iker. Zanimivo je, da diha tudi atmosferski zrak, kar ji omogoča specifična anatomsko zgradba krvožilja in ribjega mehurja (RAUTHER, 1914).

Hrani se s predstavniki skupin Ephemeroptera, Coleoptera, Gammaridae, Cladocera in z drugimi vodnimi živalmi.

V prejšnjih geoloških obdobjih je bilo območje razširjenosti rodu *Umbra* precej večje, kot je danes. Zato lahko današnje predstavnike tega rodu, ki predstavljajo le eno vrsto v Evropi (*Umbra krameri*) in dve vrsti v Severni Ameriki (*U. limi* in *U. pygmaea*), imamo za reliktno vrste, ki izumirajo. Tako se da razložiti tudi prostorska nepovezanost njenih nahajališč v Evropi. Kot smo že omenili, živi in se razmnožuje v vodah, ki imajo temperaturo 10-13°C. Zato je lahko v preteklosti preživel v izredno hladnih razmerah ledenih dob.

Zaradi redkosti te ribje vrste v Evropi sploh, torej tudi pri nas, bi bilo treba natančno pregledati druge podobne vode v Pomurju in ugotoviti njeno razširjenost v Sloveniji.

Sl. 2: Velika senšica *Umbra krameri* Walbaum (Foto: J. Gregori)
Fig. 2: Muddminnow *Umbra krameri* Walbaum (Photo: J. Gregori)

3. LITERATURA

- BANARESCU, P., 1964: Fauna republicii populare Romine, Pisces.- Osteichytes, Vol. XIII, Bucuresti
- ČAKIĆ, P. & Đ. HRISTIĆ, 1987: Ihtiofauna Pančevačkog rita sa posebnim osvrtom na alohtone vrste.- Bull. Mus. Hist. Nat. Ser. Biol., Vol. B., 42, Beograd.
- HECKEL, J. & R. KNER, 1858: Die Süßwasserfische der Österreichischen Monarchie.- Leipzig
- INVENTAR NAJPOMEMBNEJŠE NARAVNE DEDIŠČINE SLOVENIJE.- Zavod SRS za spomeniško varstvo, Ljubljana, 1976
- LIBOSVARSKY, J. & Z. KUX, 1958: Príspevek k poznani bionomie a potravy blatnaka tmaveho *Umbra krameri* (Walbaum).- Zool. listy, 7 (3): 235-248, Praha
- RAUTHER, M., 1914: Über die respiratorische Schwimmblase der Umbra.- Zool. Jahrb., 34
- PAVLETIĆ, J., 1954: Rijetka riba - crnka ili rapa.- Ribarstvo Jugoslavije, 3, Zagreb

Avtoričin naslov/Author's address:

mag. Meta Povž, prof. biol.
Zavod za ribištvo Ljubljana
Župančičeva 9
YU-61000 Ljubljana